

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਰੰਗਮੰਚੀ ਜੁਗਤਾਂ

ਨਾਟਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸਤੰਤਰ ਵਿਧਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਸਿਰਫ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਨਾਟਕ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਠਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੰਚ ਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮੰਚੀ ਕਲਾ ਵੀ ਹੈ। "ਨਾਟਕ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ, ਨਾਚ, ਗੀਤ, ਸੰਗੀਤ, ਚਿਤਰਕਲਾ ਆਦਿ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਤੱਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੰਗਮੰਚ ਹੈ।"¹ ਹਰੇਕ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨਾਟਕ ਖੇਡਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਾਹਿਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ, ਸਗੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਰੰਗਮੰਚੀ ਜੁਗਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੰਗਮੰਚੀ ਜੁਗਤਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂਪਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ। ਉਸਨੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਸੈਂਡੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੱਢ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਮਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ..... ਇਹ ਗੱਲ ਕਈਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਨਵੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੋਢੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ ਸਮੂਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਡੇ ਗਏ।..... ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹੈ।"²

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਰੰਗਕਰਮੀ ਤੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਾਟਕ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਖੇਡੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
(ਪੰਜਾਬੀ)

ਮਾਲਵਾ ਕਾਲਜ ਬਠਿੰਡਾ
+91 98888-51848
rcbharwinder@gmail.com
rcbharwinder.com

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਨੇ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਭਾਵੇਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਸਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ 1969 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫੁੱਲ ਦੇ ਨਾਟਕ 'ਜਿਨ੍ਹ ਸੁਚ ਪਲੈ ਹੋਇ' ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਵਿਖਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਜਾਗਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਵੈ ਕਥਨ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ

“ਮੇਰਾ ਰੰਗਮੰਚ ਕੇਵਲ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਰੰਗਮੰਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਨਿਤਰਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਵਾਲਾ ਰੰਗਮੰਚ ਹੈ।”³

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਵੱਲ ਆਪਣਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਲੇਖ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਇਹ ਵੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਲਈ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਟਕ, ਕਹਾਣੀ, ਪਾਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਲਈ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪਲਾਟ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ, ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨੇਰੰਜਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸੂਝ ਵੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਵੈ-ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

“ਮੈਨੂੰ ਰੂਰਲ-ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਸਮਝ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਲੋਕ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਤੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਰਸੀਆਂ ਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕ ਖੇਡਦੇ ਸਾਂ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ

ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ-ਇੱਕ ਵਜੇ ਤਕ ਨਾਟਕ ਵੇਖਣ ਲਈ 5-5, 10-10 ਮੀਲ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਨਾਟਕ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰੂਰਲ ਥੀਏਟਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 85% ਲੋਕ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।”4

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਨਾਟਕ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਕ ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਟਕ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਗਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਰੰਗਮੰਚ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਪੇਚੀਦਾ ਸੁਭਾਅ, ਉਲਝਣ ਤੋਂ ਸਦਾ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਰਲ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਵਾਲੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ।

ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਹਰੇਕ ਗਲਤ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਰੀਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਮਨਪਰਚਾਵੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਲਾ ਮਾਧਿਅਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕਲਾ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀ ਪਹੁੰਚ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਉਂਜ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੱਚਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਯਥਾਰਥ ਹੋਰ ਵੀ ਤੀਖਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਟਕ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਟਕ ਦੀ ਕਥਾਨਕ ਸਿਰਜਣਾ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਕਥਾਨਕ ਸਿਰਜਿਆ। ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਰਨਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਹਾਸਰਸੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਥਾਨਕ ਵਿੱਚ ਰੌਚਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ

ਨਾਲ ਨਾਟਕ ਵੇਖ ਰਹੇ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਬੇਰੀਅਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਦਰਸ਼ਕ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਖੁੱਭਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਵਿੱਚ ਤਤਕਾਲੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ 'ਤੰਦਰ' ਵਿੱਚ ਤਤਕਾਲੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਸਮਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰਜਿਆ।

ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਨਾਟਕ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰੀ ਤੱਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ ਦੀ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਪਾਤਰ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਲਈ ਕੱਚਾ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜਿਊਂਦਾ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਪੇਂਡੂ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5 ਤੋਂ 7 ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ 1, 2, 3, 4 ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਕੋਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਕੇ-ਵੱਖਰੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੇਕ ਗਲਤ ਵਰਤਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕ ਪਾਤਰ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਲਈ ਜੁਝਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾਤਰ (ਨਾਇਕ) ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਰਾਂਝੇ, ਮਿਰਜ਼ੇ ਵਰਗੇ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਨਕਾਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਇਕ ਸੰਬੰਧੀ ਉਸਦਾ ਸਵੈ ਕਥਨ ਹੈ - "ਮੈਂ ਮਾਸੂਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੱਛੀਆਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਪੱਟ ਚੀਰ ਕੇ ਮਾਸ ਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਮਾਸੂਕਾਂ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ, ਮਾਸੂਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੱਟ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।" 5

ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਥੜੇ ਨੂੰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਆਪਣੇ ਮੰਚ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਦਿੱਕਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਥੜੇ ਨਾਟਕ ਖੇਡਣ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਥੜਾ ਥੀਏਟਰ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ। ਥੜੇ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਢਾਲ ਕੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਨਾਟਕ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਟੇਜ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਰੰਗਮੰਚ ਤੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਟਕ ਖੇਡਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਪਰ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਪਰਦਾ, ਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਨਾ ਹੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵੀਂ ਥਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਢਾਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਨਾਟਕ 55 ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ 5 ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਰਹਿਕੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਟ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਿਆ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਥੜੇ ਥੀਏਟਰ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਨੇ ਥੜੇ ਉਪਰ ਨਾਟਕ ਖੇਡੇ ਹੋਣ। ਉਸਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਗੱਡੇ ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਨਾਟਕ-ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਟੈਗੋਰ ਥੀਏਟਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾਟਕ ਕੀਤਾ।

ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਿਰਜਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਚੇਤਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਸਿਰਜੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਵਿਅੰਗਮਈ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਿਰਜੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗਮਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'Satire' ਦਾ ਸਮਾਨਰਥੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਬੋਧਿਕ ਚੋਟ, ਟਿੱਚਰ ਤੋਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਾਹੀਂ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੁਸਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਚੋਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਅੰਗ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸਰਸੀ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕ 'ਤਮਾਸ਼ਾ-ਏ-ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ' ਵਿੱਚ ਭੰਬਾ ਭਉ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਅੰਗਮਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਵਿਅੰਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ

- "ਦੁੱਲਾ : ਉਏ ਕੀ ਨਾਂ ਏ ਤੁਹਾਡਾ?
1. : ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਮੱਟੂ- ਇਹਦਾ ਨਾਂ ਚੱਟੂ
2. : ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ।"6

ਪੱਛਮੀ ਨਾਟ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਧੀਨ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਅਹਿਮ ਤੱਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਟਕ ਇੱਕ ਸੰਵਾਦਮੂਲਕ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਟਕ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸਿਰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ੈਲੀ ਵੀ ਪੱਛਮੀ ਨਾਟ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਹੈ। ਸ਼ੈਲੀ ਹਰ ਨਾਟਕਕਾਰ ਦੀ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਲੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੱਤ ਨਾਟਕ ਲਈ ਅਹਿਮ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਛਮੀ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵੀ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਦਮਿਕ ਬੋਲੀ, ਮੁਹਾਵਰੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਬੋਲਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ

ਬੋਲੀ, ਤਲਖ, ਉੱਚੀ ਸੁਰ, ਗਰਜਵੀਂ ਬੋਲਚਾਲ, ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜੀਵਨ ਸੈਲੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਢਾਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਅਕਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਸਕੇ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਵਾਕਿਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਦੇ ਵੀ ਦੋਸਤਾਨਾ, ਨਰਮ ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਸੁਰ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੜੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੁਰ ਤਿੱਖੀ, ਗਰਜਵੀਂ ਤੇ ਉੱਚੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸੈਲੀ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਹੈ।

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਉੱਪਰ ਦਸਤਕ ਦੇਣ ਲਈ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਅਣਪੁਰੀਆਂ ਆਸਾਂ, ਸਧਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਢਾਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਥੀਏਟਰ ਦੇ ਤੰਗ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪੇਂਡੂ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਸਾਡੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਰਚੇ, ਸੀਮਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਥੜਿਆਂ ਦਾ, ਗੱਡਿਆਂ ਦਾ, ਸੱਥਾਂ ਦਾ, ਉੱਚੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੰਗਮੰਚ ਸਦਕਾ ਹੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੁੱਕੜ ਨਾਟ ਸੈਲੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ।

ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਹਲਕਿਆਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ, ਸਰਕਾਰੀ, ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਲੋਚਨਾ ਹੋਈ। ਉਸਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਟੇਜੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤੋਂ ਸਥਾਪਤ ਮਾਪ ਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਡਾ. ਆਤਮਜੀਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਦਰੁਸਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਵਿਧਾ ਵਜੋਂ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਅਗਰਸਰ ਸੀ।

ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਮਾਨਵ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੰਗਮੰਚ ਹੈ। ਰੰਗਮੰਚੀ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਨਾਟ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿਰਜਿਆ। ਉਸਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿੱਚ ਤਰਕਭਾਵੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨਾ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਜੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਬਰਾਬਰਤਾ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ।

ਹਵਾਲੇ

- 1 "We are agree that drama is distinguished form other form's of Literary and eavore in that it is written designedly for performance in a theator"
Nicoll, Allardyce, The Thoery of drama
- 2 ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵਰਮਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟ ਚਿੰਤਨ, ਜੈਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਰਹਿੰਦ, 1989, ਪੰਨਾ-15
- 3 ਸੰਜੀਵ ਗੋੜ, (ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ), 27 ਮਈ 1984 (ਮੁਲਾਕਾਤ)
- 4 ਡਾ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ (ਸਤੰਬਰ, 1993), ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪੰਨਾ-55
- 6 ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ, ਨਾਟ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼
- 7 ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ (ਸੰਪਾ:) ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, ਮੰਚ ਰੰਗਮੰਚ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2011, ਪੰਨਾ- 51